

Asia: VN/35022/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle takautuvasti maksettavaa sähköhyvitystä sekä sähkölaskujen maksuaikojen pidennystä koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Paikallisvoima ry kiittää mahdollisuudesta lausua otsikossa mainitusta hallituksen esityksen luonnoksesta. Energiakriisistä johtuvat poikkeuksellisen korkeat sähköhinnat ovat aiheuttaneet kuluttajille kohtuuttomia tilanteita ja haasteita. On ymmärrettävää, että tilanteeseen pyritään löytämään kuluttajien tilannetta helpottavia ratkaisuja. Esitetty malli on kuitenkin niin monimutkainen, että se voi johtaa moniin käytännön ongelmiin.

Yleisiä huomioita

Sähkön pörssihinta on laskenut yli 50 prosenttia tasosta, jolla se oli, kun nyt lausunnoilla olevan sähkötuen valmistelu aloitettiin. Pohjoismaisen sähköpörssin hintafutuurit ovat myös laskeneet joulukuun aikana merkittävästi. Tällä hetkellä pohjoismaisen systeemihinnan ennustetaan tämän vuoden maaliskuussa olevan tasolla 10 senttiä/kWh ja heinäkuussa alle 5 senttiä/kWh. Sähkön kysyntä on Suomessa vähentynyt selvästi, mikä alkaa näkyä markkinahinnoissa. Sähkön hintaongelma näyttäisi siis olevan korjaantumassa markkinamekanismin myötä huolimatta siitä, että Suomessa on tehty sähkön kulutusta tukevia poliittisia päätöksiä.

Hallitus on jo toimeenpannut kolme erilaista kuluttajien sähkötukea (alv-alennus, kotitalousvähennykseen liitetty sähkövähennys ja pienituloisten sähkötuki). Kaksi näistä toimeenpannaan verojärjestelmän ja yksi sosiaaliturvajärjestelmän (Kela) kautta. Nyt esitetään neljättä, takautuvaa tukijärjestelmää, jonka toimeenpanijaksi määrättäisiin yksityisoikeudelliset sähköyhtiöt. Pidämme tällaista, monikanavaista päällekkäisten tukijärjestelmien rakentamista ohimenevän, muutaman kuukauden kestävä ongelman hoitamiseen vaivalloisena ja

kansantaloudellisesti epäviisaana. Pidämme myös julkisen hallintotehtävän määrittämistä sähköyhtiöille kyseenalaisena ja toivomme sen arviointia perustuslain näkökulmasta.

Esitetty tukimalli on kovin monimutkainen. Niissä verrokkimaissa, joissa erilaisia asiakkaiden hintatukia on toteutettu (esim. Ruotsi, Norja, Hollanti), ne perustuvat käsityksemme mukaan huomattavasti yksinkertaisempaan malliin, esimerkiksi kiinteään kaikille maksettavaan korvaussummaan tai pörssihinnan päälle maksettavaan tukiosuuteen tiettyjen kuukausien ajan.

Haluamme myös huomauttaa, että monet yhtiöt ovat jo myöntäneet asiakkailleen maksuajan pidennyksiä laskuihin. Lisämaksuaikaa myönnetään tyypillisesti koko laskun loppusummalle, tai laskulle laaditaan maksusuunnitelma. Käytäntö on havaittu toimivaksi, ja siksi esitetyn kaltaiset monimutkaiset vaatimukset laskutusaikojen pidennyksiin tuntuvat yhtiöiden näkökulmasta erikoisilta.

Esityksessä perustellaan tehtävän antamista sähköyhtiöille sillä, että tuki olisi näin kuluttajien saatavilla mahdollisimman nopeasti ja vastaisi akuuttiin kriisiin. Valitettavasti on todettava, että tämä tavoite ei tulisi esitetyllä mallilla toteutumaan jäljempänä esitetyistä syistä.

Esitetyn tukimallin ongelmia

Suomessa on noin 60 sähkön myyjää, jotka myyvät sähköä noin 3,7 miljoonaan käyttöpaikkaan. Sähkölaskuja lähetetään vuosittain yli 30 miljoonaa kappaletta. Sähkön laskutus on tarkkaan säänneltyä ja virheellinen laskutus on sanktioitu. Tämän vuoksi laskutusjärjestelmät on automatisoitu, ja niiden on toimittava virheettömästi ja yhteensopivasti sähkön mittausjärjestelmien kanssa. Pienienkin muutosten tekeminen sähköyhtiöiden järjestelmiin vie aikaa. Esimerkiksi melko yksinkertaisen sähköenergian alv-alennuksen toimeenpano vei osassa yhtiöitä 2-4 kuukautta.

Sähköyhtiöiden tietojärjestelmien kehittäminen vaatii erityistä asiantuntemusta, jota Suomessa löytyy kourallisesta it-yhtiöistä. Järjestelmiä muutettaessa tulee ensin tarkasti ja yksiselitteisesti määritellä mitä tavoitellaan, sen jälkeen muutokset on toteutettava järjestelmätoimittajien toimesta ja niiden toimivuus on myös testattava. Tietojärjestelmien muokkaaminen esityksessä vaaditulla tavalla samaan aikaan kaikissa yhtiöissä veisi Paikallisvoiman jäsenyhtiöiden ja näiden järjestelmätoimittajien arvion mukaan jopa kuusi kuukautta ja voisi maksaa satoja tuhansia euroja per yhtiö. Tietojärjestelmien toimittajien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella näyttää siltä, että esitetty aikataulu saada tuet asiakkaille takautuvasti maksuun maaliskuussa ei ole realistinen. Vielä epärealistisempi, käytännössä mahdoton, on esitetyn kaltaisen laskutusajan pidennyksen voimaantulon aikataulu.

Suomessa asiakkaita laskutetaan erialaisilla sopimuksilla ja laskutusväleillä. Sopimukset voivat olla kiinteähintaisia, vaihtuvahintaisia tai pörssisidonnaisia. Asiakkaat voivat myös vaihtaa sähkönmyyjää tai sopimustyyppiään halutessaan jopa kahden viikon välein. Myyjänvaihtoja tehdään vuosittain satoja tuhansia sekä kilpailutus- että muuttotilanteissa. Tätä taustaa vasten nousee esityksestä ainakin seuraavia kysymyksiä.

Sähköhyvityksen osalta:

1. Esityksessä käytetyt määrittelyt kuten ”sähkön myyntihinta”, ”asiakaskohtainen hinta” ja ”tammikuun myyntihinta”, eivät ole täysin selviä. Sähkön myyntihinnalla voi olla useita komponentteja, esim. päivä- ja yöhinta voivat olla eri, ja joissakin tapauksissa ne asettuvat esitetyn 10 sentin alarajan molemmin puolin. Asiakkaalla voi myös olla pakettihinta, jossa tietty määrä kilowattitunteja myydään kiinteällä hinnalla ja paketin ylittävä kulutus tämän päälle x senttiä/kWh. Mikä olisi näissä tapauksissa myyntihinta? Ovatko vapaavalintaiset lisätuotteet, esim. vihreä sähkö, mukana asiakkaan hinnan laskennassa? Entä miten kerran vuodessa tasattavat arviolaskut käsiteltäisiin?
2. Asiakkaiden laskutusvälit vaihtelevat ja laskut eivät aina mene tasakuukausina. Laskutusväli voi olla esimerkiksi neljä kuukautta, tai se voi olla esim. 10. lokakuuta – 10. marraskuuta tai 10. lokakuuta – 10. tammikuuta. Miten omavastuu ja hyvityksen suuruus tällöin laskettaisiin?
3. Jos asiakas vaihtaa myyjää tuen määräytymisjakson aikana tai määräytymisjakson ja tuen maksamiskuukauden välisenä aikana, ei uudella myyjällä ole, eikä kilpailusyistä edes voi olla, tietoa asiakkaan edellisen myyjän aikaisesta kulutuksesta tai hinnoista. Tämä tuo haasteen erityisesti 2. hyvityserän toteutukseen, koska esim. joulukuussa myyjää vaihtaneen asiakkaan uudella myyjällä ei ole oikeutta asiakkaan kulutustietoihin ennen myyntisopimusta, eikä vanhalla myyjällä ole oikeutta asiakkaan hintatietoihin tammikuulta.

Laskujen maksuajan pidennyksen osalta:

1. Asiakkaalla voi olla vanhempia maksamattomia laskuja jo ennen kuin hän hakee maksuajan pidennystä. Ovatko nämä laskut edelleen perintäkelpoisia, jos asiakas hakee maksuajan pidennystä uudemmalle laskulle?
2. Kun maksuajan pidennys koskisi 50 prosenttia sähköenergiasta, tarkoittaisi tämä ilmeisesti sitä, että laskulta tulisi ensin eriyttää sähköenergian osuus ja tämän jälkeen jakaa se kahteen erilliseen laskuun. Tällainen muutos ei ole useissa laskutusjärjestelmissä mahdollinen ja tulee

vaatimaan mittavaa manuaalista työtä. Moni yhtiö on myös ulkoistanut myyntireskontran ja perinnän, jolloin kyse ei ole sähkön myyjien omasta toiminnasta, vaan lukuisten yhteistyökumppaneiden järjestelmistä ja prosesseista. Muutosten ajaminen sisään näihin eri talousjärjestelmiin veisi hyvinkin puoli vuotta.

3. Raukeaisiko maksuajan pidennys, jos asiakas ei maksa ensimmäistä 50% energiasta tai verkkopalvelulaskua? Toisin sanoen käsiteltäisiinkö lisämaksuajan saanutta 50% energiakulua käytännössä täysin erillisenä laskuna vai ei?

4. On epäselvää, milloin asiakas voisi pyytää maksuajan pidennystä. Voisiko näin tehdä esimerkiksi kaksi kuukautta eräpäivän jälkeen, kun lasku on jo perinnässä? Asiakas tulisi nähdäksemme velvoittaa hakemaan pidennystä saamansa laskun huomautusajan puitteissa.

Jollei edellä olevia kysymyksiä selkeytetä, johtaa esitys sähkön myyntiyhtiöissä vaihteleviin tulkintoihin, ja eri yhtiöiden asiakkaiden eriarvoiseen kohteluun.

Tällä hetkellä yhtiöiden asiakas- ja laskutusjärjestelmissä ei ole valmiuksia toteuttaa esitettyjä hyvityslaskentoja tai maksuajan pidennyksiä. Esitettyjen säädösten todennäköinen seuraus olisi, että asiakastietojärjestelmät eivät kykenisi vaaditulla aikataululla laskentaa tekemään ja myyntihintatilastot voisivat mennä sekaisin. Jo valmiiksi kuormittuneet energiayhtiöiden asiakaspalvelut ylikuormittuisivat, kun hyvityslaskennasta seuraisi erilaisia tulkintoja ja virheitä.

Tietojärjestelmien muutostöitä ei myöskään päästä todella tekemään, ennen kuin on selkeästi ja yksiselitteisesti määritelty edellytetyt muutostarpeet. Muutostöiden ja testauksen määrää on luonnoksen liittyvien avoimien kysymysten vuoksi vaikea arvioida tarkasti.

Haluamme myös korostaa, että nykyisessä toimintaympäristössä rahoituksen kestävyys ja kassanhallintaan kohdistuu yhtiöissä suuria riskejä. Positiivista on, että sähkölaskujen maksuaikojen pidentämisestä johtuvat mahdolliset likviditeettivajaukset on luonnoksessa huomioitu. Kannamme kuitenkin huolta siitä, että onko varmaa, että kassakriisien välttämiseksi yhtiöt todella saisivat valtiolta kuluttajille maksettavan sähkötuen viivytyksettä.

Osa yhtiöistä päättäisi todennäköisesti toteuttaa hyvityslaskennan manuaalisesti palkkaamalla joukon uusia työntekijöitä. Näiden rekrytointi ja perehdyttäminen ei kuitenkaan ole maaliskuuhun mennessä realistista. Pienelläkin sähkön myyntiyhtiöllä on helposti kymmeniä tuhansia asiakkaita, joten tarvittava manuaalinen työmäärä olisi suuri, koska hyvitys tulisi koskemaan suurta osaa asiakkaista. Manuaalisessakin vaihtoehdossa haasteena olisivat edelleen ainakin myyjän vaihtotilanteisiin liittyvät ongelmat.

Maksuajan pidennyksen toteuttaminen johtaisi väistämättä yhtiöiden asiakaspalvelun kuormittumiseen, mikä vaatisi lisähenkilöstön palkkaamista. Jotta lisämaksuajan toteuttaminen ylipäänsä lähitulevaisuudessa olisi mahdollista, se tulisi voida toteuttaa soveltamalla nykyisiä yhtiöiden menettelyjä lisämaksuajan myöntämisestä tai maksusuunnitelmien tekemisestä sen mukaan, mikä kunkin yhtiön laskutusjärjestelmien puitteissa on tarkoituksenmukaista ilman mittavia tietojärjestelmien muutostöitä.

Esityksessä on kyllä tunnustettu, että se vaatisi lisäresursseja sähkön myyntiyhtiöiltä. Tämän vuoksi pidämme kohtuuttomana, että valtio korvaisi yhtiöille vain varsinaisen sähköhyvityksen, mutta jättäisi huomioimatta yhtiöille koituvat muut, ehkä jopa itse hyvitystä suuremmat kustannukset, mitä järjestelmämuutoksista ja uuden henkilöstön palkkaamisesta aiheutuisi. Yhtiöille tulisi korvata täysimääräisesti myös ne kulut, mitä seuraisi tietojärjestelmien muokkaamisesta ja uusien työntekijöiden palkkauksesta. Pidämme myös tärkeänä, että korvauksia voisi hakea useammassa erässä ja jokainen erä maksettaisiin yhtiöille viivytyksettä.

Tässä jäsenyhtiöidemme puolesta vastaukset lausuntopyyntöön kolmeen kysymykseen:

1. Arvio ehdotetun sähköhyvityksen toteuttamisaikataulusta, huomioiden vaadittavat tietojärjestelmämuutokset?

Tarkkaa arviota on hyvin vaikea antaa, koska avoimia kysymyksiä on niin paljon. Pieni muutos määrittelyissä voi aiheuttaa merkittävän lisätyön tietojärjestelmiin. Tämän hetkisen arvion mukaan esitetyn kaltaiset muutokset veisivät ainakin osassa yhtiöitä noin kuusi kuukautta.

2. Arvio sähköhyvityksen täytäntöönpanon aiheuttamista yrityskohtaisista kustannuksista?

Tarkkoja kustannusarvioita on mahdotonta antaa esitysluonnoksen perusteella. Kustannuksia syntyy sekä järjestelmäkehityksestä että uudesta työvoimasta. Lisäksi merkittäviä lisäkustannuksia syntyy lisääntyvistä luottotappioista, perintäkuluista ja saamatta jäävistä viivästyskoroista, joita maksuajan pidennys tulee aiheuttamaan. Kaikkein pienimmissä yhtiöissä kustannukset voisivat jäädä kymmeneen tuhansiin, mutta useimmissa yhtiössä nousisivat useisiin satoihin tuhansiin.

3. Arvio siitä, olisiko vapaa-ajan asuntojen rajaaminen sähköhyvityksen ulkopuolelle teknisesti toteutettavissa?

Tätä tietoa käyttöpaikoista ei useimmilla yhtiöillä ole, joten se ei ole mahdollista.

Vaihtoehtoisia ratkaisuja

Jos kansalaisille halutaan kohdistaa lisää sähkön hintatukea, tulisi sen tapahtua julkisen organisaation kuten Kelan kautta. Tällöin käytössä olisi todennäköisesti tukien käsittelyyn paremmin soveltuvat tietotaidot ja maksatusjärjestelmät. Esitysluonnoksessakin todetaan, että sähköhyvitystä vastaava tukimäärä olisi voitu jakaa myös jo päätetyn ja Kelassa käsiteltävän sähkötuen parametrien muutoksella. Tämä olisi parempi ratkaisu kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta. Silloin välttyttäisiin monien yhtiöiden erilaisten tietojärjestelmien kautta toteutettavan mallin riskeiltä. Kelan kautta toteutettavan mallin kokonaiskustannukset olisivat varmasti pienemmät, kuin mallin, jossa jokainen sähkönmyyjä toteuttaisi järjestelyn erikseen.

Mikäli tuki halutaan ehdottomasti toteuttaa sähkön myyjien kautta, tulisi laskentaperusteet säätää huomattavasti esitettyä yksinkertaisemmiksi. Esitetty malli, jossa keinotekoisesti yhdistetään sähkön kulutustiedot ja hinnat eri kuukausilta, asetetaan soveltamiselle kynnyshinta ja eriytetään energialaskusta 50% omaksi laskukseksi, on äärimmäisen vaikea toteuttaa esitettyssä aikataulussa ja johtaa väistämättä monien asiakkaiden kohdalla hankaliin tilanteisiin ja selvittelyihin. Lisämaksuajan myöntäminen linkittyy moniin sähkönmyyjien ulkopuolisten palveluntarjoajien prosesseihin ja laajemmin kirjanpidon prosesseihin, mikä tuo lisähaasteita.

Esitämme selvitettäväksi myös vaihtoehtoa, jossa hyvityslaskenta toteutettaisiin sähkökaupan keskitetyn tietojärjestelmän, Fingridin ylläpitämän Datahubin toimesta. Tässä vaihtoehdossa Datahub laskisi keskitetysti myyjien toimittaminen marras-joulukuun kulutustietojen ja sekä tammi-helmikuun hintatietojen perusteella hyvitysmäärät kullekin asiakkaalle, ja nämä tiedot syötettäisiin yhtiöiden laskutusjärjestelmiin. Tällöin laskenta olisi yhdenmukainen kaikille asiakkaille. Emme ole paneutuneet tämän vaihtoehdon tekniseen toteutettavuuteen, mutta toivomme sitä vakavasti harkittavan.

Hurme Toivo
Paikallisvoima ry